O STAROM HRVATSKOM GRADU NINU

Branka Beović, dipl. ing. građ.

Slika 1: **Skulptura kneza Branimira, rad kipara** Josipa Poljana (snimila: B. Beović)

Nin je stari hrvatski kraljevski grad, samo pola sata vožnje udaljen od Zadra. Grad je to glagoljice, soli, ljekovitog blata, brodograditelja, Grgura Ninskog.

Povijesna jezgra Nina nalazi se na malenom otočiću koji okružuje ninska laguna. Cijeli je Nin iznimno bogat arheološki lokalitet. U njemu se nalazi jedan od najvećih rimskih hramova na istočnoj obali Jadrana. Nin živi na arheološkim slojevima raznih kultura i civilizacija. Ispod današnjih vrtova živi/spava/miruje neki drugi svijet. Na tome od 18. stoljeća rade brojni arheolozi, od don Luke Jelića do današnjih dana i novih arheologa.

Nin je EDEN – Europska destinacija izvrsnosti i, kažu, najromantičnija destinacije Europe.

Legenda o imenu Nina

Prvi hrvatski roman, *Planine*, napisao je prije gotovo pet stoljeća pjesnik Petar Zoranić, Ninjanin.U njemu se postanak imena tumači time da je asirski kralj Nino u Dalmaciji dao sagraditi grad i prozvao ga svojim imenom.

Najstrašniji događaj u povijesti Nina dogodio se 1646. godine, kada je u Kandijskim ratovima Venecija topništvom s mora razorila i spalila grad i njegove bedeme, a stanovništvo je raselila. Sve to kako ne bi dospjeli u turske ruke i poslužili im kao utvrda za napade na susjedni Zadar, koji je bio snažno mletačko uporište.

Nakon toga strašnog urbicida sjećanje na svu slavu i moć prve hrvatske prijestolnice utihnut će dugi niz godina i bit će zakopano pod ruševinama njegovih samostana, crkava, bedema. (Ramov, 2016.)

Dva mosta i dvoje vrata

Nin ima dva mosta i dvoje vrata.

Glavna karakteristika njegove urbane fizionomije bile su zidine, koje i danas, iako dobrim dijelom porušene, oblikuju njegovu siluetu. Obrambeni zidni pojas nastao je na ostacima rimskih fortifikacja, a u kasnijim periodima nije se bitno mijenjao. Godine 1346. su Mlečana, tadašnji gospodari Nina, dali prokopati poluotok na mjestu gdje se držao kopna i premjestili ulaz u grad zapadnije od antičkih gradskih vrata. Tako je Nin postao otočićem koji se dvama mostovima drži

Slika 2: Ulazna vrata u grad (snimila: B. Beović)

kopna, na južnoj strani prema Zadru, na istočnoj prema Ravnim kotarima. (Petricioli, 1969.)

Neki blokovi ugaonog kamenja Donjih vrata ukrašeni su na zanimljiv način. U visoku reljefu izrađeni su dosta rustično likovi, koji s uobičajenim ratničkim simbolima koji rese gradska vrata nemaju ništa zajedničkog. Desno na jednom kamenu vidimo tikvu i dinju, nešto niže ljudsku glavu i kuglu. (Petricioli, 1969.)

Ninski mostovi

Ninski kameni mostovi sagrađeni su u vrijeme mletačke vladavine u 16. stoljeću. Povezuju povijesnu jezgru i ostatak grada. Katastrofalna poplava i vodena bujica u Ninu 11. rujna 2017. godine oštetila je i dijelom urušila oba mosta, Donji i Gornji, a potopljeno je i pola stare gradske jezgre. Pripadnici Protupoplavnog voda Namjenski organiziranih snaga Oružanih snaga, dovršili su 14. rujna postavljanje montažnog pješačkog aluminijskog mosta. Most dužine 22 metra postavljen je preko dijela starog kamenog mosta uništenog tijekom poplava.

Slika 3: Ostaci antičkog hrama iz I. stoljeća (snimila: B. Beović)

Slika 4: Ostaci rimske kuće iz II. stoljeća i bunar (snimila: B. Beović)

Mostovi su rekonstruirani i ponovno otvoreni 2020. godine.

Crkva sv. Križa, iz 9. stoljeća, najpoznatiji je ninski građevni spomenik. Engleski arhitekt Thomas Graham Jackson nazvao ju je najmanjom katedralom na svijetu.

Solana i Muzej soli

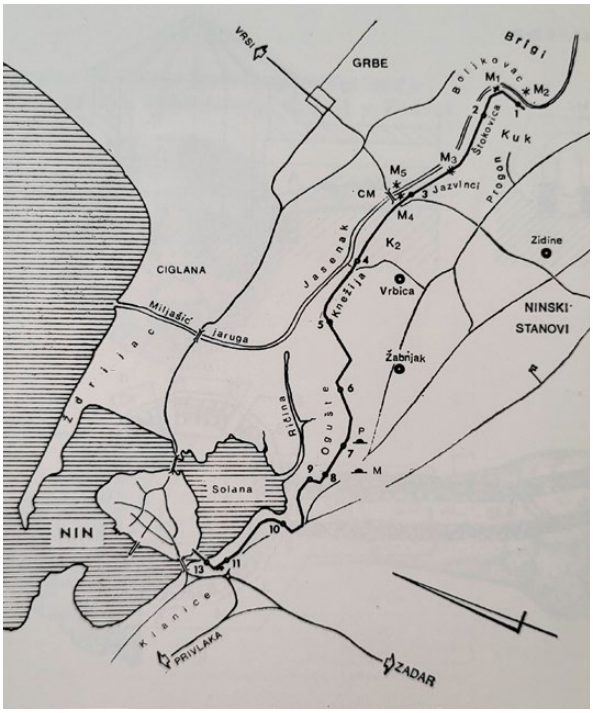
U Ninu je još uvijek aktivna solana. Sol se prikuplja tradiconalnim načinom, kakav su koristili stari Rimljani. Unutar polja soli sačuvani su ostaci rimske zapornice za propuštanje morske vode u bazene za isparavanje i prikupljanje soli.

Brodogradnja

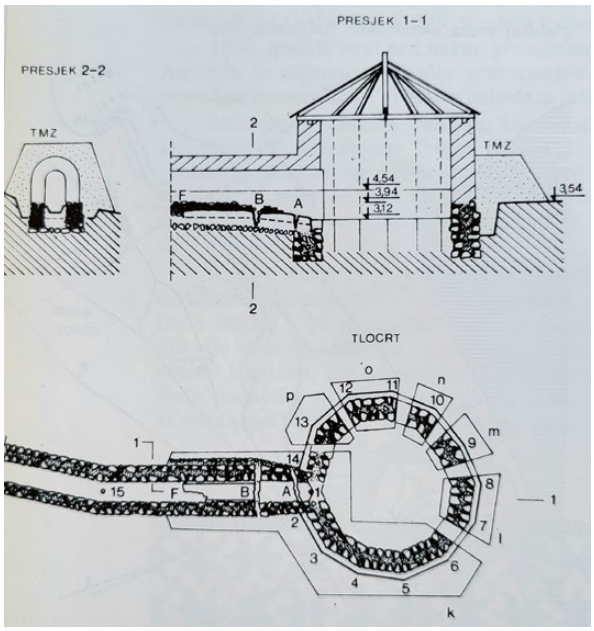
Ninska drvena brodogradnja temelji se na tri tisuće godina staroj tradiciji. Starohrvatske brodice iznimno su vrijedan arheološki nalaz, koji svjedoči o dugoj i važnoj maritimnoj prošlosti Nina. U pijesku antičke luke stare Aenone kod rta Kremenjača pronađeni su ostatci drvenih brodova nazvanih *Serilia Liburnica*. Kopija dijela takvog broda prezentirana je u Muzeju ninskih starina.

Slika 5: Crkva sv. Križa (snimila: B. Beović)

Slika 6: Trasa akvedukta Boljkovac - Nin (izvor: Ilakovac, 1976.)

Slika 7: Rekonstrukcija kaptaže bivšeg vrela na Boljkovcu i početak gravitacijskog kanala (izvor: Ilakovac, 1976.)

Na položaju zvanom Usta na ulazu u unutrašnju ninsku lagunu, na dubini od dva metra, 1966. godine su pronađeni ostaci dvaju brodova, tzv. *Condura Croatica*. Izvađeni su 1974. godine i preneseni u Zadar gdje su restaurirani. Metodom C-14 datirani su u 11., odnosno početak 12. stoljeća. Pretpostavlja se da su bili ispunjeni lomljenim kamenom i namjerno potopljeni da se neprijatelju onemogući, odnosno oteža, pristup u unutrašnju lagunu. Originalni ostaci brodica se nalaze u posebnom paviljonu u Muzeju ninskih starina. Ostaci manjega broda predstavljeni su u obliku zatečenom na morskom dnu, a većega uklopljeni

Slika 8: Pogled na Donji most i konduru (snimila: B. Beović)

Slika 9: Gornji most nakon katastrofalne poplave 2017. godine (snimila: B. Beović)

Slika 10: Ninska plazulja (snimila: B. Beović)

u cjelovito rekonstruiani brod. Replika izložena u moru pokraj Donjeg gradskog mosta, stradala je u katastrofalnoj poplavi 11. rujna 2017. godine. Obnova i konzervacija rađena je u betinskoj kalafatskoj radionici brodograditelja Nike Papeša.

A tu je i ninska drvena *plazulja*, tradicijski drveni brod(ica) ravnog dna koja je nekada služila, ne samo za ribolov, već i za prijevoz tereta (grožđa, pijeska, ...).

Petar Zoranić

Petar Zoranić, rodio se 1508. godine u Zadru. Potomak je stare plemićke obitelji Tetačić iz Nina, koja se pred kraj petnaestog stoljeća zbog malarije i pred Turcima sklonila u Zadar. Zoranić je autor *Planina*, prvog hrvatskog romana.

Ninjani su mu posvetili Spomen park, a u njemu je, naravno, uz klupu i bunar.

Uz bunare su vezane zanimljive priče i legende te zanimljivi običaji.

U Zoranićevom su romanu spomenuta dva bunara iz okolice Nina: *Sokolar i Novak*.

„Pripovijest o prijetvoru Sokolara u vodu, a Jagice i Ružice u cvjetiće" i „Pripovijest o prijetvoru Dražnika i

Slika 11: Spomen park Petra Zoranića (snimila: B. Beović)

Slika 12: Bunar Sokolar, stihovi Petra Zoranića iz Planina uklesani su u pločama razmještenim oko bunara (snimila: B. Beović)

Novaka, o Jeli i Mari i Prislavki" iz Zoranićevog romana su možda najljepše i najtragičnije priče/legende vezane uz mjesto Privlaku.

Prislavka, pametna i lijepa vilenica/vila i morski bog Protej imali su dva sina: Sokolara i Novaka. Sokolar i Novak su se od žalosti za umrlim djevojkama pretvorili u vodu (bunar Sokolar i bunar Novak u Privlaci). Njihova nesretna majka, vila Prislavka, koja je doživjela smrt i prijetvore svojih sinova i nećaka Dražnika, žaleći za njima, brzo je skončala svoj život, i tu je ukopana. Taj je kraj prozvan Prislavka, ali mu mještani promijeniše ime u Privlaka. Protej, morski bog, vidjevši smrt obojice sinova i svoje drage Prislavke, milujući je zauvijek drži zagrljenu rukama. (Zoranić, 2000.)

Najpoznatiji od privlačkih bunara Sokolar nalazi se u polju, sjeverno od crkvice Sv. Vida. Nikada do sada nije presušio. Bunar je obnovljen 2012. godine. Oko bunarske krune su postavljene klupe za odmor i ploče s uklesanim stihovima iz „Planina". Priča se da bi jabuka bačena u bunar prije došla do izvora vode „Vrilo", udaljenog 1 kilometar od bunara, nego konjanik na najbržem konju.

Bunari, zdenci i akvadukt

Nin je od davnine bio bogat vodom. Stanovnici su koristili vodu iz mjesnih zdenaca i iz *Ričine*, osim za velikih kiša kad je bila zamuljena, a rimski su graditelji u I. stoljeću sagradili *Enoni* akvadukt. Napajao se iz izvora Boljkovac, udaljenog oko 3,5 kilometra od grada.

Ostatci akvadukta prvi su put uočeni 1955. godine. Provedena su sustavna arheološka istraživanja. Boljkovačko vrelo koristila su dva nezavisna potrošača, jedan na samom Boljkovcu, a drugi grad Nin. Distribucija vode morala je biti riješena preko dvojnih ustava, s dva odvojena i nezavisna gravitaciona kanala.

Slika 13: Bunar Novak (snimila: B. Beović)

Lijevi gravitacioni kanal, za opskrbu grada Nina, imao je slijedeće karakteristike: širina između zidova kanala od 80 do 88 cm (3 rimske stope), a najbolje sačuvana visina vertikalnih stijena kanala nalazi se kod dvojnih ustava i iznosi 116 cm (4 rimske stope).

Ninski je akvadukt većinom riješen kao plitko ukopani kanal. Na poziciji „Kneževa vrta" trasa akvadukta morala je presjeći malu dolinu, pa se kanal nalazio na 2 m visokom zidanom nosaču.

Za izgradnju ninskog akvadukta služio je kamen koji se vadio iz najmanje dva mjesta i u neposrednoj blizini same vodovodne trase.

Slika 14: Kruna zdenca s grbom Šubića Bribirskih iz 13. stoljeća (snimila: B. Beović)

Na glavnom gradskom trgu Kraljevac provedena su pokusna iskopavanja 1893., 1894. i 1895. godine. Tijekom radova su naišli na ostatke rimskih zidova visine do 1,50 m i debljine 0,45 m. Kopalo se do 4 m. dubine. Na tom su mjestu, nakon dovršetka iskopavanja, Ninjani izgradili zdenac. Iznad njega i danas stoji grlo/kruna ukrašena s jedne strane Kristovim monogramom, a s druga dva grbom knezova Šubića Bribirskih. (Kolega, 2019.)

Na raskršću između palače i katedrale nalazio se veliki javni zdenac sa zidanim vijencem i natpisom iz kojeg se vidi da je bio popravljen 1775. godine: S(IT) D(EO) G(LORIA)| PVTEALIS NONENSIS| IACOBO GRADONICO | DALMATIAE PROCONSVLE | MARCO DEMVSTO | PRAEFECTO RESTAVRATA |ANNO SAL(UTIS) MDCCLXXV.

Tijekom austrijske vlasti oko zdenca je izgrađena velika betonska cisterna. Marija Kolega pretpostavlja da se na ovom mjestu i u antici vjerojatno mogao nalaziti nimfej. (Kolega, 2019.)

Slika 15: Zdenac kod crkve sv. Anselma (snimila: B. Beović)

Grgur Ninski

U Ninu je u tisuću godina stolovalo 57 biskupa. Najpoznatijem od njih, Grguru Ninskom, Ninjani su podigli spomenik. Kipar Ivan Meštrović napravio je čak tri kipa Grgura Ninskog. Najveći je u Splitu. Izvorno je postavljen na Peristilu 29. rujna 1929. godine. Danas se nalazi kod Zlatnih vrata. Drugi, upola manji, postavljen je 20. rujna 1931. godine na Franjevačkom trgu u Varaždinu. Posljednji je postavljen u Ninu, 10. rujna 1969. godine, pokraj crkve sv. Anselma i predstavlja umanjenu repliku kipa iz Varaždina.

Palac Grgura Ninskog nalazi se među deset najatraktivnijih svjetskih simbola sreće.

Na kraju...

Kod Donjeg mosta u Ninu nalazi se kip kneza Branimira koji i danas budno čuva ulaz u svoj grad, najpoznatiji hrvatski biskup Grgur Ninski štiti srce povijesne jezgre, a Petar Zoranić Ninjanin, autor prvog hrvatskog romana, u svojoj cvjetnoj oazi na sjevernom gradskom ulazu dočekuje putnike.

Bio je to samo dio zanimljivosti o Ninu, a za više posjetite ovaj prekrasan gradić. Dođite, zaželite želju i protrljajte palac Grgura Ninskog. Vjeruje se da to donosi sreću, ispunjava želje i osigurava ponovni dolazak u ovaj čaroban, mali gradić.

A ako vam to nije dosta, tu su i trešnje s najveće europske plantaže trešanja.

Literatura:

.... (1976.): Zadarski vodovodi. Vodovod i kanalizacija, Zadar

Petricioli, I. (1969.): Osvrt na ninske građevine i umjetničke spomenike srednjega i novoga vijeka. Radovi Instituta JAZU u Zadru 16-17, Zadar.

Zoranić, P. (2000.): Planine. Matica hrvatska, Zagreb.

Saletto G.(2013.): Nin stari hrvatski kraljevski grad. Saletto: Zrinski. Zagreb, Čakovec.

Ramov, M. (2016.): Pet hrvatskih kraljevskih gradova. Naša ognjišta, Tomislavgrad.

Kolega, M. (2019.): Aenona stambena arhitektura. Sveučilište u Zadru, Zadar.

Slika 16: Skulptura Grgura Ninskog, rad kipara Ivana Meštrovića (snimila: B. Beović)